

**Методичні рекомендації щодо застосування Порядку організації
інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти**

Відповідно до Закону України «Про освіту» організація інклюзивного навчання у закладах освіти на відповідних рівнях освіти здійснюється відповідно до порядків, затверджених Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ).

Постановою КМУ від 21 серпня 2019 р. № 779 затверджений Порядок організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти (далі – Порядок).

Цей Порядок визначає вимоги до організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти незалежно від підпорядкування, типу та форми власності з метою забезпечення рівних прав та можливостей осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП) на якісну позашкільну освіту, розвитку їх здібностей та обдарувань з урахуванням індивідуальних потреб та інтересів, зокрема потреб у професійному визначенні, соціалізації та інтеграції в суспільство, розкритті їхнього потенціалу.

Згідно з Порядком інклюзивна група (клас) або інша організаційна форма навчання в закладі позашкільної освіти утворюється відповідно до наказу керівника закладу позашкільної освіти про утворення такої групи (класу) за наявності:

- заяви повнолітньої особи або одного з батьків (законного представника) дитини про зарахування до закладу позашкільної освіти, в якій зазначено необхідність утворення інклюзивної групи (класу);
- копії висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини або індивідуальної програми реабілітації повнолітньої особи з інвалідністю, що завіряються власноруч.

Відповідно до п. 6 Порядку група (клас) або інша організаційна форма навчання в закладі позашкільної освіти вважається інклюзивною, якщо в ній (ньому) навчається не менше одного здобувача позашкільної освіти з ООП.

Отже, інклюзивною вважається група (клас), утворена відповідно до наказу керівника закладу позашкільної освіти та включає принаймні одного здобувача освіти з ООП.

Звертаємо увагу, що зарахування особи з ООП може здійснюватися до загальної групи (класу) за бажанням батьків (законних представників) дитини або повнолітньої особи з ООП. В такому випадку в заяві про зарахування особи, яка її подає, не зазначає необхідність утворення інклюзивної групи (класу), а повнолітня особа або дитина з ООП зараховується до загальної групи (класу) в порядку, визначеному Положенням про позашкільний навчальний заклад, затвердженим постановою КМУ від 6 травня 2001 року № 433, а також не зобов'язана подавати копії висновку інклюзивно-ресурсного центру про

комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини або копії індивідуальної програми реабілітації повнолітньої особи з інвалідністю. За роботу в загальній групі (класі), в якій навчається особа з ООП, педагогічні працівники не отримуватимуть надбавку, передбачену постановою КМУ від 25 серпня 2004 р. № 1096 «Про встановлення розміру доплати за окремі види педагогічної діяльності».

Відповідно до Положення про позашкільний навчальний заклад, затвердженого постановою КМУ від 6 травня 2001 року № 433, для зарахування учнів до спортивних, спортивно-технічних, туристських, хореографічних об'єднань потрібна довідка медичного закладу про відсутність у них протипоказань для занять. Ця вимога поширюється на всіх бажаючих здобувати позашкільну освіту відповідних напрямів, в тому числі і на осіб з ООП.

Варто наголосити, що інклюзія – це включення особи з ООП в усі соціальні процеси, в тому числі і у освітній, враховуючи індивідуальні можливості. Головним завданням позашкільної освіти є максимально розкрити потенціал кожного здобувача освіти, в тому числі і здобувача освіти з ООП. Завдання педагогічних працівників – індивідуально адаптувати освітній процес у такий спосіб, аби кожна особа мала можливість розвиватися відповідно до своїх можливостей.

Відповідно до абзацу першого частини другої статті 20 Закону України «Про освіту» у разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків заклад освіти утворює інклюзивний клас та/або групу в обов'язковому порядку. Керівник закладу позашкільної освіти не має права відмовити в зарахуванні особи з ООП до закладу позашкільної освіти, окрім як за наявності протипоказань для занять у спортивних, спортивно-технічних, туристських, хореографічних об'єднаннях.

Враховуючи багатоманітність позашкільної освіти, Порядком не встановлено граничної кількості здобувачів освіти з ООП в інклюзивній групі (класі), аби не обмежувати педагогічного працівника у виборі оптимальної форми організації освітнього процесу. Наповнюваність групи (класу) або іншої організаційної форми навчання в закладі позашкільної освіти, в тому числі інклюзивної, становить, як правило, 10-15 здобувачів освіти відповідно до Положення про позашкільний навчальний заклад, затвердженого постановою КМУ від 6 травня 2001 р. № 433. Оптимальна кількість здобувачів освіти з ООП в одній групі визначається керівником закладу позашкільної освіти спільно з педагогічними працівниками з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти з ООП, складності та специфіки навчальної програми відповідного напрямку, необхідного матеріально-технічного забезпечення, можливості забезпечити безпечне освітнє середовище та можливостей педагогічного працівника якісно організувати навчання при обраній наповнюваності.

Відповідно до Закону «Про позашкільну освіту» в державних та комунальних закладах позашкільної освіти навчання розпочинається з трьох

років. Ця норма стосується всіх здобувачів позашкільної освіти, в тому числі і осіб з ООП.

Відповідно до п. 5 постанови КМУ від 25 серпня 2004 р. № 1096 «Про встановлення розміру доплати за окремі види педагогічної діяльності» педагогічним працівникам за роботу в інклюзивних класах (групах) у закладах позашкільної освіти передбачена доплата у граничному розмірі 20 відсотків. Конкретний розмір доплати встановлює керівник закладу позашкільної освіти. Варто зазначити, що розмір доплати залежить не лише від рівня складності виконуваної роботи педагогічним працівником, а також і від можливостей бюджету, з якого фінансується заклад освіти. Зазначена доплата встановлюється педагогічним працівникам тільки за години роботи у цих класах (групах).

Посада асистента педагогічного працівника інклюзивної групи (класу) або іншої організаційної форми навчання в закладі позашкільної освіти не передбачена нормативно-правовими документами, зокрема Порядком. Відповідно до абзацу другої частини другої статті 20 Закону України «Про позашкільну освіту» соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в закладі позашкільної освіти задовольняються асистентом дитини – соціальним працівником, одним із батьків або особою, уповноваженою ними.

Звертаємо увагу, що відповідно до підпункту 16 пункту 6 статті 16 Закону України «Про соціальні послуги», який набрав чинності 01.01.2020 р., однією із базових соціальних послуг є послуга «супровід під час інклюзивного навчання». Зазначена соціальна послуга має надаватися місцевими органами соціального захисту населення відповідно до державного стандарту таких послуг. Відповідно до спільного наказу Міністерства соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 17.02.2020 № 67/125 в 2020 р. в трьох областях України проходить апробація державного стандарту соціальної послуги «супровід під час інклюзивного навчання». Цим державним стандартом передбачено, що супровід під час інклюзивного навчання може здійснюватися, зокрема, в закладі позашкільної освіти.

З метою забезпечення індивідуалізації освітнього процесу в інклюзивній групі (класі) закладу позашкільної освіти для здобувачів з ООП складається індивідуальна програма розвитку (далі – ІПР).

Відповідно до п. 7 Порядку ІПР складається фахівцями, зокрема педагогічними працівниками закладу позашкільної освіти (перелік яких затверджується відповідним наказом керівника закладу освіти), у взаємодії принаймні з одним із батьків (законних представників) дитини з ООП, повнолітнім здобувачем позашкільної освіти з ООП.

Для дитини з ООП ІПР розробляється відповідно до потреб, зазначених у висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини. ІПР затверджується керівником закладу позашкільної освіти за погодженням з батьками (законними представниками) дитини з ООП, про що робиться відповідна відмітка в ІПР.

Для повнолітньої особи з інвалідністю ІПР розробляється відповідно до потреб, зазначених в індивідуальній програмі реабілітації повнолітньої особи з інвалідністю. ІПР повнолітньої особи з інвалідністю затверджується керівником закладу позашкільної освіти та погоджується нею, про що робиться відповідна відмітка в ІПР.

ІПР переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

Варто зауважити, що ІПР є документом, який встановлює вимоги щодо оптимальної організації освітнього процесу для особи з ООП. ІПР може передбачати необхідність використання в освітньому процесі допоміжних засобів навчання. В такому випадку придбання необхідних засобів навчання відбувається згідно з ІПР.

Слід зазначити, що законодавством не визначено чіткий перелік фахівців, які мають бути залучені до розроблення ІПР в закладі позашкільної освіти, оскільки неможливо зробити його вичерпним для забезпечення індивідуальних потреб кожної особи з ООП. З огляду на те, що кількість дітей з ООП серед здобувачів позашкільної освіти постійно зростає, то педагогічним працівникам може бракувати практичного досвіду зі складання ІПР. Саме тому педагогічним працівникам та, зокрема, керівнику закладу позашкільної освіти, які зараховують на навчання особу з ООП, варто ретельно ознайомитись із висновком ІРЦ про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини або індивідуальною програмою реабілітації для повнолітньої особи з інвалідністю. В цих документах можна знайти достатній обсяг інформації для ухвалення виваженого рішення щодо кола фахівців, яких необхідно залучити до цього процесу, враховуючи специфіку навчальної програми, за якою хоче навчатися особа з ООП. Такими фахівцями можуть бути: вузький спеціаліст в певній сфері, психолог, реабілітолог, медичний працівник, колеги з інших закладів освіти, в тому числі тих, де навчаються особи з ООП, працівники ІРЦ тощо.

Звертаємо вашу увагу на те, що ресурсні центри підтримки інклюзивної освіти, утворені при закладах післядипломної педагогічної освіти, надають консультативно-методичну допомогу з питань навчання осіб з ООП та організації інклюзивного навчання, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, організації семінарів та тренінгів тощо. Вони також володіють інформацією щодо наявності різних фахівців в окремому регіоні та можуть порадити, до кого варто звернутись за допомогою при складанні ІПР. ІПР не потребує погодження з ІРЦ.

На законодавчому рівні для педагогічних працівників не передбачені надбавки за участь у розробці ІПР, оскільки індивідуалізація освітнього процесу, в тому числі розробка ІПР, є частиною їхніх професійних обов'язків.

Здобуття освіти, в тому числі і особами з ООП, в закладах позашкільної освіти відбувається за навчальними програмами, які, зокрема, визначають загальний обсяг навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти. Темпи, інтенсивність, необхідність адаптації змісту навчального

матеріалу тощо для конкретного здобувача освіти визначає педагогічний працівник, в тому числі з урахуванням вимог, зазначених в ІПР (за умови її наявності). Завдання позашкільної освіти – допомогти максимальній реалізації та розкриттю потенціалу здобувача освіти з урахуванням його індивідуальних можливостей. Оскільки принципом позашкільної освіти є добровільність, а отже особа обирає для себе напрям позашкільної освіти за інтересом, то важливо протягом навчання зберігати її пізнавальний інтерес, аби не позбавити бажання навчатись. Тому головне в обранні навантаження для здобувача освіти – зберегти баланс між інтенсивністю навчання та індивідуальними можливостями. В процесі навчання педагогічний працівник може зробити висновок і прийняти рішення про необхідність перегляду темпу навчання, тривалості та обсягу завдань під час одного заняття тощо, тобто забезпечити індивідуалізацію освітнього процесу з метою збереження пізнавального інтересу до занять та набуття необхідних компетентностей здобувачем освіти.

В додатку до Порядку наведена форма, відповідно до якої складається ІПР, що містить такі розділи:

загальні відомості;

відомості про особливості розвитку (стан здоров'я, фізичний і мовленнєвий розвиток, когнітивна, емоційно-вольова сфери, наявний рівень знань, здібностей, умінь, навичок, особливі освітні потреби тощо);

освітня програма, якою користується керівник групи (класу);

дані щодо здійсненої адаптації та модифікації освітньої програми;

необхідна матеріально-технічна та навчально-методична бази, зокрема інформаційно-комунікаційні технології, навчально-дидактичне обладнання та матеріали тощо (зазначити необхідне);

необхідні допоміжні засоби навчання;

фахівці, які розробили індивідуальну програму розвитку;

погодження індивідуальної програми розвитку здобувача позашкільної освіти з батьками (законними представниками) дитини з особливими освітніми потребами або з повнолітнім здобувачем позашкільної освіти;

консультування батьків (законних представників) дитини з особливими освітніми потребами у процесі розроблення/виконання ІПР;

психолого-педагогічна характеристика особи з особливими освітніми потребами за навчальний рік.

Звертаємо увагу, що необхідність та конкретний зміст психолого-педагогічних послуг із забезпечення освітнього процесу осіб з ООП зазначається у висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини або індивідуальній програмі реабілітації повнолітньої особи з інвалідністю. Якщо здобувач освіти потребує психологічної підтримки під час освітнього процесу, то варто звернутись до практичного психолога закладу позашкільної освіти (за наявності) або комунікувати із практичним психологом закладу загальної середньої освіти або іншого закладу освіти, в якому навчається особа з ООП, щоб володіти

інформацією, яким чином, якого змісту, якими фахівцями та з яким результатом такі послуги забезпечуються в цих закладах освіти.

Звертаємо також увагу, що відповідно до Типових штатних нормативів позашкільних навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 31.10.2012 № 1230, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 19 листопада 2012 р. за № 1935/22247, в штатному розписі закладу позашкільної освіти передбачена ставка практичного психолога з розрахунку не більше 1 ставки на заклад освіти. Отже, в закладах позашкільної освіти, в яких є інклюзивні групи (класи), їх засновникам варто передбачити цю ставку з метою психологічного забезпечення освітнього процесу.